

Keglevich Kristóf

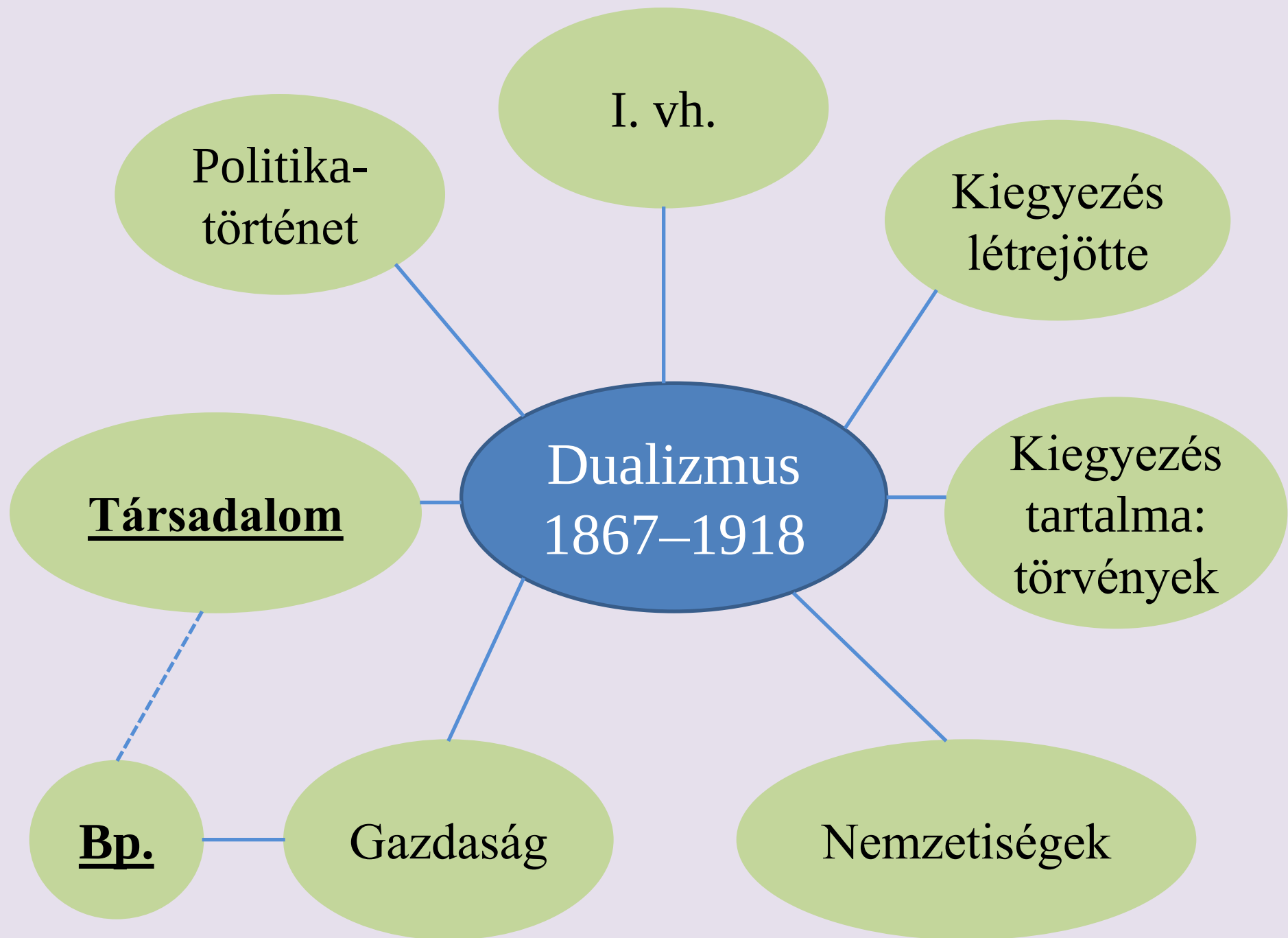

Budapesti Fazekas Mihály
Gyakorló Általános Iskola
és Gimnázium

Budapest, 2021

Városfejlődés a dualizmus korában. Társadalom

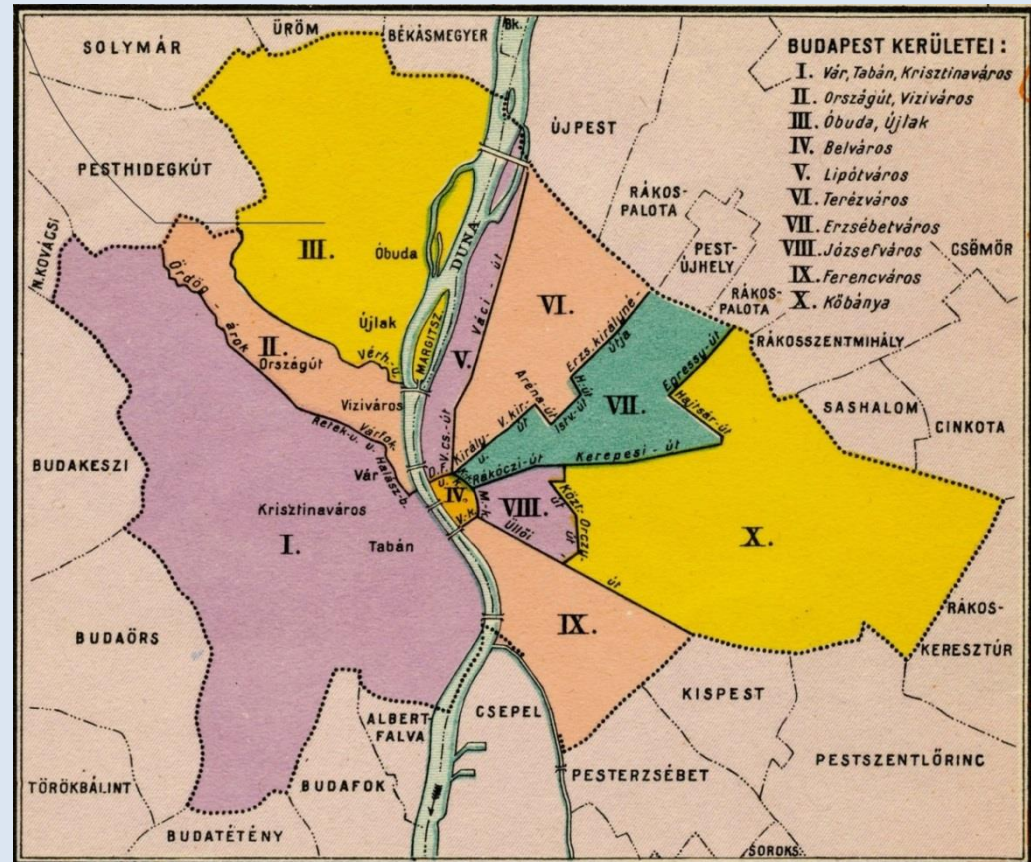
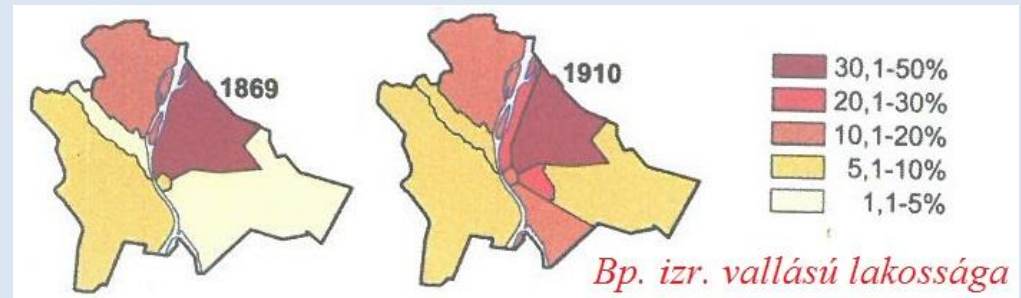
– vetíthető oktatási segédanyag –

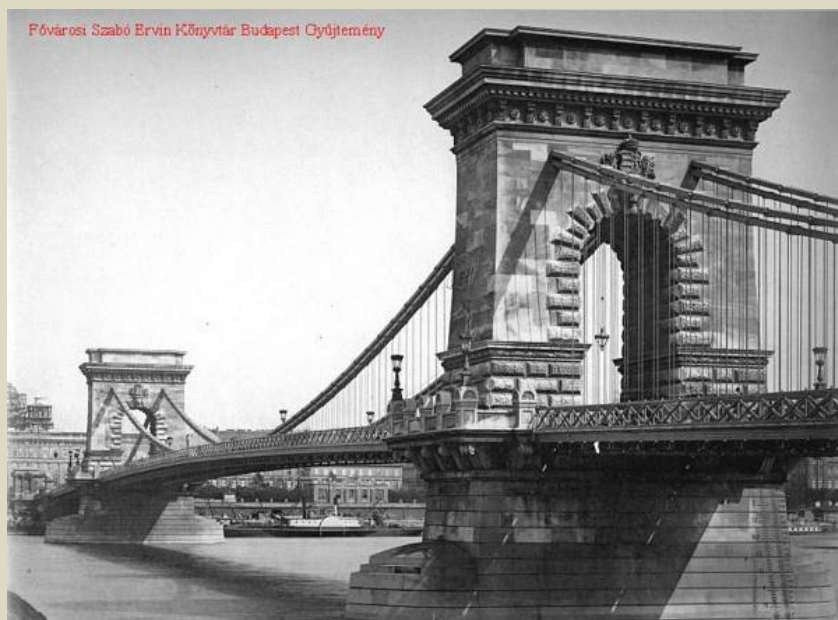

VÁROSFEJLŐDÉS A DUALIZMUS-KORI MAGYARORSZÁGON

a) Budapest

- 1873: Pest, Buda és Óbuda egyesítése
- mai eklektikus (kevert stílusú) arculata ekkor alakul ki (1944/45: részben elpusztul)
- lakosságszáma nő: 1910-ben 880 ezer + Csepel, Újpest...
- ebből 23 % izraelita asszimiláció
- 10 kerület
1950: létrejön Nagy-Budapest
Σ 22 ker. (Újpest = IV. ker.)
1994: a XXIII. ker. (Soroksár) kiválik a XX. ker.-ből
- rakpart, kövezett úthálózat, hidak

Lánchíd: 1849

Margit híd: 1876

Ferenc József híd:
1896

Erzsébet híd: 1903

kitekintés:

Horthy Miklós (ma: Petőfi) híd: 1937

Sztálin (ma: Árpád) híd: 1950

Lágymányosi híd: 1995

+ Kossuth híd (1946–1960), illetve egyéb ideiglenes hidak a II. világháború után

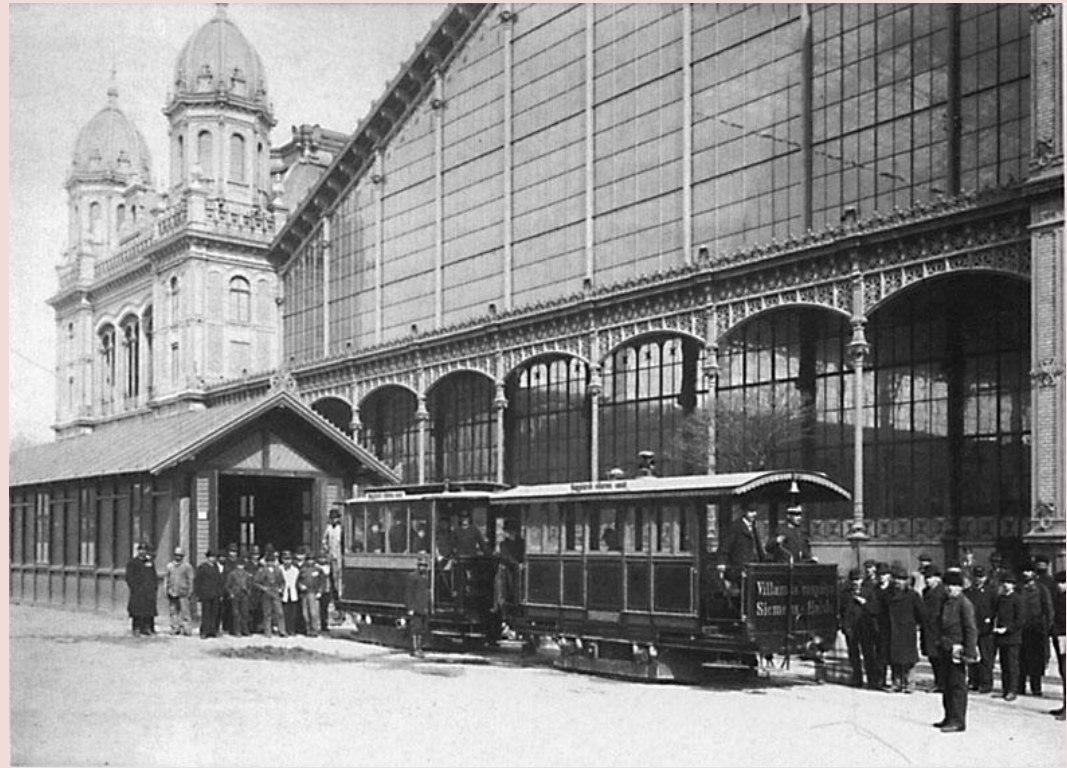
Megyeri híd (2008)

(Déli) összekötő vasúti híd (1877)

Újpesti vasúti híd (1896)

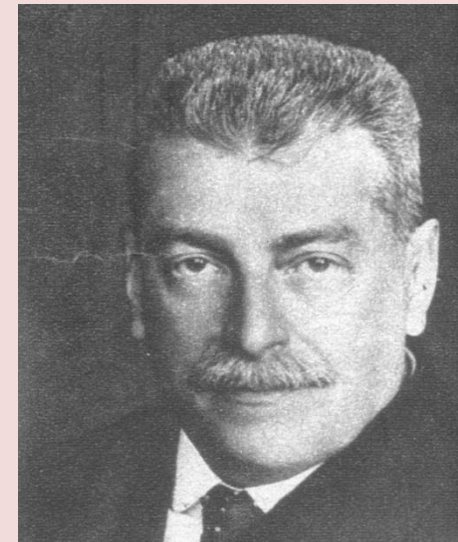
– **1887:** első villamos
**Nyugati pu. (mai épülete:
1877) – Király utca**

– **1896-ra készül el:**
Millenniumi Földalatti
Vasút, Ferenc J. híd
Vajdahunyad vára
Iparművészeti Múzeum
építését később fejezik be: Parla-
ment, Millenniumi Emlékmű

– báró Podmaniczky Frigyes, „Bp vőlegénye”
**Fővárosi Közmunkák Tanácsának alelnöke → Bp. fejlesztése
(1873–1905)**

– Bárczy István polgármester **(1906–1919)** —————→
iskolaépítési program, **Fővárosi Képtár,**
a Zeneakadémia új épülete, az Állatkert
átépítése, Erkel Színház

Budapest, Mária Terézia téri elemi iskola
(ma: Horváth Mihály tér, Fazekas Mihály Gimnázium)
(tervező: Balogh Loránd, épül: 1909–1911)

- Bp-központú vasúthálózat
- országos erőforrások Bp-re koncentrálva (cél: Bécs utolérése)

b) vidéki nagyvárosok – szintén fejlődnek

- egyetemek
 1. (Nagyszombat → Buda → Pest =) Tudományegyetem (→ mai ELTE)
 2. Kolozsvár (1872) (→ 1920 után Szeged)
 3. Pozsony (1912) (→ 1920 után Pécs)
 4. Debrecen (1914)

c) építészeti irányzatok

- historizmus (neo...)
- eklektika: a régebbi irányzatok stílusjegyeit vegyíti →
- ↕
- szecesszió: népi gyökerek, növényi ornamentika
- pl. Antoni Gaudí, Lechner Ödön, Kós Károly

A bécsi Fellner és Helmer
építésziroda alkotása (1904–1906)

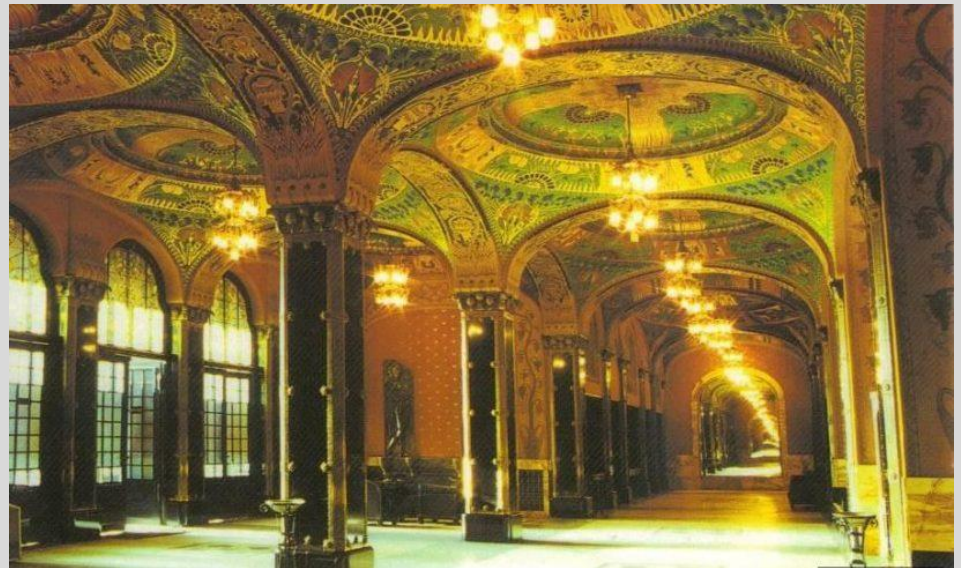
szecesszió

Zebegeňy, r. kat. templom
(Kós Károly, 1908–1909)

Marosvásárhely, Kultúrpalota
(Komor Marcell, Jakab Dezső, 1910–1913)

Hódolat Hungáriának

(különböző korok képviselői hódolnak)

Körösfői Kriesch Aladár tervei alapján készítette Róth Miksa műhelye

szecesszió

Kecskemét, Cifrapalota
(Márkus Géza, 1902)

szegedi Új zsinagóga
(Baumhorn Lipót, 1900–1902)

MÉRLEG (1914)

- Mo közepesen fejlett agrár-ipari ország
- a magyar történelem legnagyobb gazdasági felfutása

MO. TÁRSADALMA A DUALIZMUS KORÁBAN

Az áprilisi törvények (1848. ápr. 11.) főbb társadalmi következményei:

*jobbágyszab., Ø úriszék, Ø úrbéri terhek, közteherviselés,
tv előtti =, Ø tized, Ø ősiség, **volt jobbágyság birtokbirtokosi
joga (többségük zsellér volt → 1848 után sem lett földje) ...***

Σ polgári átalakulás, nemesség elvileg megszűnik

ugyanakkor a feudális előjogok tovább élnek

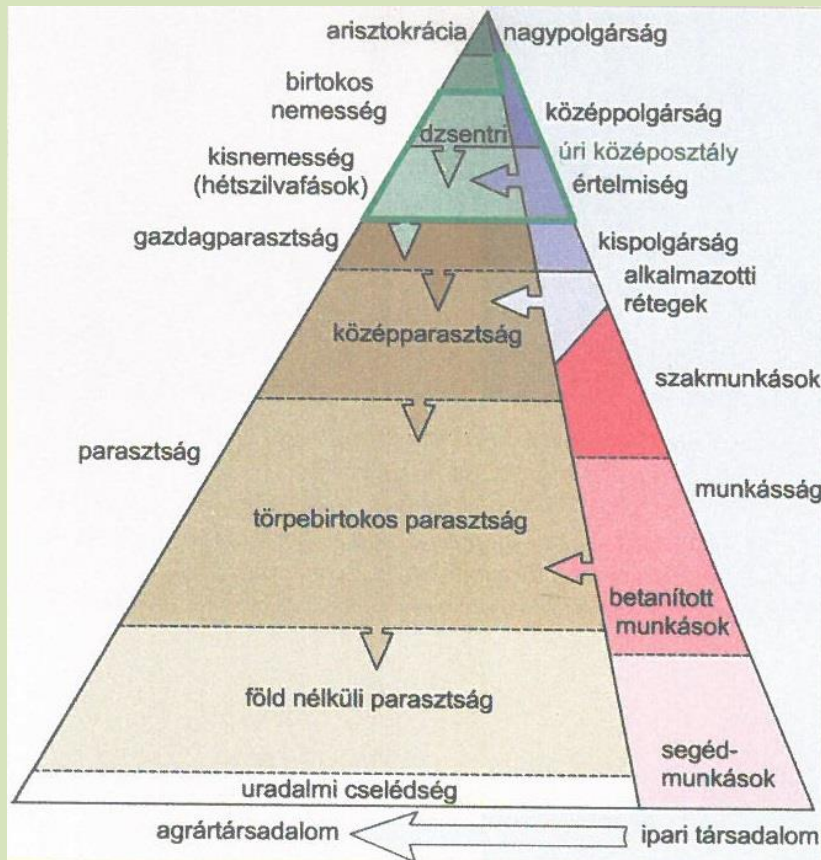
- úr / nem úr
- név- és címmánia

viselkedésrendiség (utórendiség)

- dualizmus kora: nemesi címek használatban maradnak és számítanak – **pl. dzsentrik különösen érzékenyek erre**
- **ez csak a II. világháború után szűnik meg**

1947 (tv): örökletes nemesi rangok és más címek Ø
(pl. vitézi), használatuk tilos

torlódo társadalom

(a modern társadalomtörténetírás már nem használja ezt a fogalmat)

kettős társadalmi szerk.

feudális > polgári
UTÓRENDISÉG POLGÁROSODÁS

belső migráció

→ fokozódik a társadalmi mobilitás
lakóhelyvált. → gyakran életmódváltozással is jár

1) Elit

– rendi-feudális

mágnás ~ nagybirt. ~ 10 ezer hold

korszerűsített nagybirtok

országos pozíciók: miniszter, főispán (min.elnökök többsége)

vidéki kúria (+ angolpark) / városi palota

Pest belvárosa – arisztokraták városi palotái

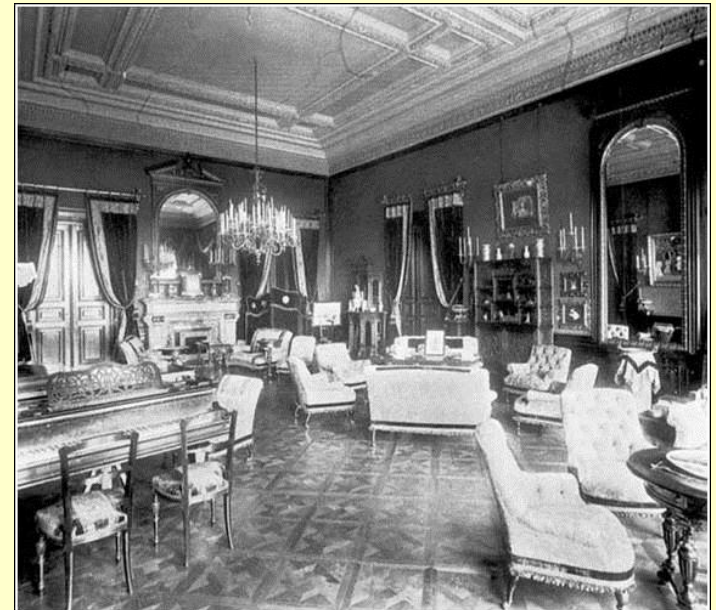
- Károlyi-palota (1830-as évek)
= Petőfi Irodalmi Múzeum
- Festetics-palota (Ybl, 1860-as évek)
= Andrassy Gyula Német Nyelvű Egyetem
- Wenckheim-palota (1887) = FSZEK →

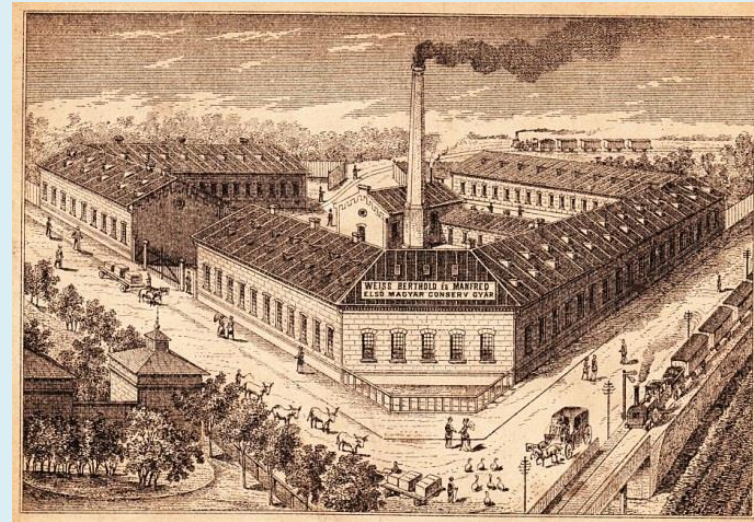
*Szabadkígyós, Wenckheim-kastély
– Ybl Miklós, 1875–1879*

(Fotó: 1910)

- nagypolgárság
főleg Bp-en
jelentős vagyon
 - gazdaságot kézben tartják
- „csendes társ” – politikai szerepváll. Ø
- ← rendi polgárság (német)
- ← zsidó nagytőkések: Weiss Manfréd,
Ganz Ábrahám
bankárok: Kornfeld Zsigmond...

*Weiss Berthold és Manfréd
Első Magyar Conserv Gyár
(Csepel, 1880')
I. vh.: OMM 2. legnagyobb
hadiüzeme*

2) „úri” középosztály

└ = párbajképes

+ érettségi, bizonyos életszínvonal (**többszobás lakás,**
feleség ne dolgozzék, cseléd)

a) „ezerholdasok”

b) dzsentrik: elszegényedett közép- és kisnemesek ← **nem túl értékes**

→ megyei és minisztériumi hivatalok

→ értelmiség

állampapírok...

+: nyitottság, kultúra, 48-as hagyományok

–: polgári erények (mértékletesség, takarékoság, szorgalom) tagadása

c) városi értelmiségiek: orvos, tanár

Pest-budai bútorok a 19. sz. közepéről

3) Kispolgárság

└ kb. 1 M fő

saját műhely/bolt, ahol kétkezi
munkát végez

alacsonyabb hivatalok: altiszt,
vasút, posta („egyenruhások”)

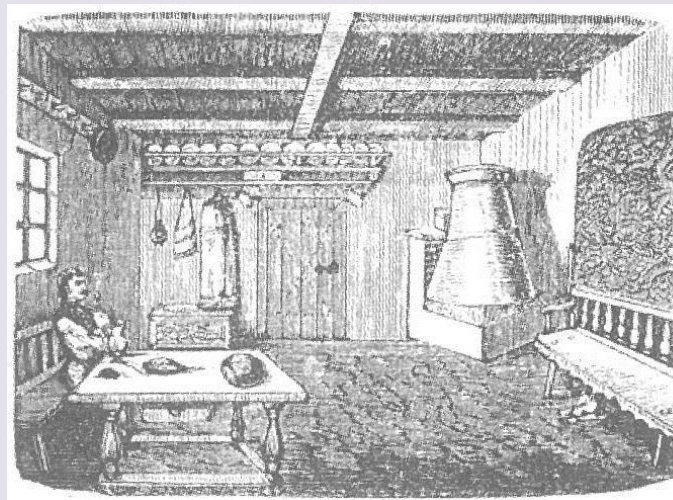

Kecskeméti parasztszoba és -konyha (1850')

4) Parasztság

└ kb. 60–65%

↔ Mo-on a nagy-
birtokrendszer
túlsúlya érvé-
nyesül 1945-ig

- nagygazda > 50 hold
- jó módú 20–50 hold
- kisbirtok 5–20 hold
- törpebirtok 0–5 hold – parasztság fele!
 ↘ zsellér (egy részüknek legalább háza van)
- agrárproletár
 - nyomor
 - idénymunkák: Felv. → Alföld
 - kubikus / summás (fix összegért)
 - folyószabályozási munkák
 (árvízvédelmi töltés)
 - vasútépítés
- cselédek:
 - parasztok közül származnak
 - uradalmi
 - háztartási

A Tisza szabályozásán dolgozó kubikusok

5) Munkásság

└ 1890: pár tízezer

└ 1910: ~ 1 M

(családtagokkal: ~2,5 M
a Ho. nélküli Mo. lakosságának
[18,3 M] kb. 13%-a)

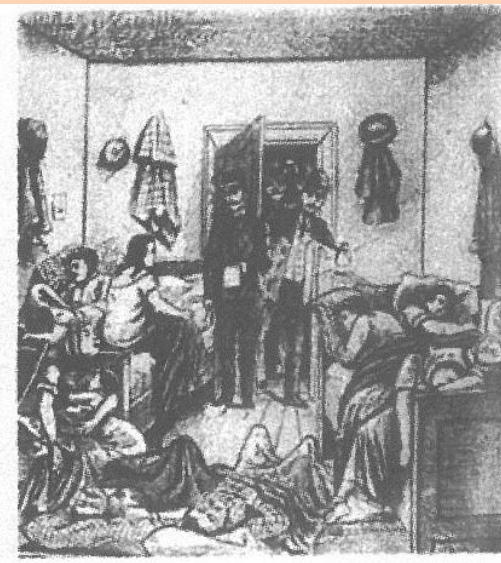
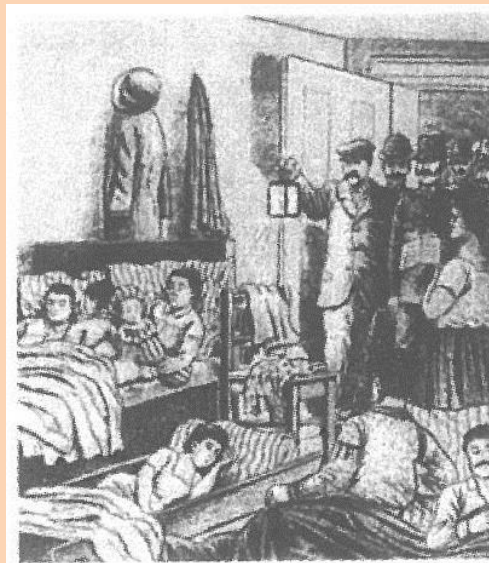
- osztrák/német szakmunkások
- segédmunkások

köztük nők, gyerekek
sokszor éhbérért

- 1890: Magyar Szociáldemokrata Párt
sztrájk, tömegtüntetés
cél: jobb életkörülmények, választójog

- későbbi történet

- 1919: egyesül a Kommunisták Magyarországi Pártjával → Tanácsköztársaság
- Horthy-kor: megint önálló
először 1922-ben kerül a parlamentbe
- 1948: kényszerfúzió – ismét egyesül a Magyar Kommunista Párttal
→ Magyar Dolgozók Pártja (a Rákosi-kor állampártja)

Tömegszállások Bp.-en (újságrajzok, 1900')

A képek forrása

Címdia – A Mária Terézia (mai Horváth Mihály) tér 1896-ban

<https://fortepan.hu> / Budapest Főváros Levéltára / Klösz György fényképei / 82414

3. dia – Zsidók számaránya Budapesten, Budapest kerületei

Száray Miklós: Történelem 11. Bp., OFI, 2015. 104. o.

<https://kate.hu/2020/04/budapest-keruletei/>

4. dia – Lánchíd, Margit híd, Szabadság híd, Erzsébet híd

https://varoskepp.blog.hu/2009/12/02/legoregebb_hidunk_az_elso_100_ev

<https://mult-kor.hu/fakockak-adtak-eredetileg-a-margit-hid-utburkolatat-20190430>

<https://egykor.hu/images/2010/original/budapest-ferenc-jozsef-szabadsag-hid-.jpg>

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f6/Erzs%C3%A9bet_Bridge_%281903%29%2C_Budapest%2C_Hungary.jpg

5. dia – Petőfi híd, Árpád híd, Lágymányosi híd

<https://mapio.net/pic/p-41617931/>

<https://egykor.hu/images/2010/original/budapest-arpad-hid-.jpg>

<http://www.uvaterv.hu/hu/probaterheltek+a++rakoczi+lagymanyosi++duna-hidat+1.html>

6. dia – Nyugati pályaudvar, Bárczy István

<http://veke.hu/files/22/img2232.jpg>

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/36/B%C3%A1rczy_Istv%C3%A1n.jpg

7. dia – Mária Terézia téri elemi iskola (a mai Fazekas Mihály Gimnázium) és udvara

Mann Miklós–Hunyadi Zoltán–Lakatos Zoltánné: *A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium története*. Bp., FPI, 1997. (Bárczy István Könyvtár 3.) 119. o.

Hunyadi Zoltán: *A gyakorlóiskola első ötven éve*. [Bp.,] Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium, 2011. 9. o.

8. dia – Kolozsvár, Nemzeti Színház

<https://picryl.com/media/kolozsvar-nemzeti-szinhaz-levelezo-lap-279-67efc0>

9. dia – A zebegényi templom és a marosvásárhelyi Kultúrpalota

<https://miserend.hu/templom/759>

<https://kirandulastippek.hu/szekelyfold/marosvasarhely-kulturpalota>

<https://stiri.infomures.ro/stiri/omagiu-pentru-unul-dintre-creatorii-palatului-culturii-din-targu-mures/>

10. dia – Hódolat Hungáriának (Marosvásárhely, Kultúrpalota)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7d/H%C3%B3dolat_Hung%C3%A1ri%C3%A1nak.JPG

11. dia – Szeged, Új zsinagóga / Kecskemét, Cifrapalota

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a3/Szeged_synagogue_SF.jpg

<https://muzeum.kecskemmet.hu/cifrapalota/galeria/>

13. dia – Ábra a torlódó társadalomról

Száray Miklós: Történelem 11. Bp., OFI, 2015. 108. o.

14. dia – Wenckheim-palota, Wenckheim-kastély kívülről és a nagyszalon (utóbbi kép Klösz György 1897-i felvétele)

https://bpromantikaja.blog.hu/2020/02/03/csaladi_botrany_szulte_a_szabo_ervin_konyvtar_epuletet

<https://kirandulastippek.hu/del-alfold/szabadkigyos-wenckheim-kastely>

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/SzazMagyarFalu-szaz-magyar-falu-1/szabadkigyos-ujkigyos-F48A/szabadkigyos-ket-kiserlete-F5B2/>

15. dia – Weiss Berthold és Manfréd gyára

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ee/Berthold_Weiss_Canned_Foods.jpg

16. dia – Pest-budai bútorok, kecskeméti parasztszoba és -konyha

Magyar művelődéstörténet. Szerk. Kósa László. Bp., Osiris, 2003.² 281. o.

17. dia – Kubikusok

<https://szegedpanorama.blogspot.com/2012/10/a-dorozsmai-kubikusok.html>

18. dia – Budapesti tömegszállásokat ábrázoló újságrajzok

Magyar művelődéstörténet. Szerk. Kósa László. Bp., Osiris, 2003.² 279. o.

A letöltések időpontja: 2021. január 25.